

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com.tr

Web: www.uidergisi.com.tr

KİTAP İNCELEMESİ

Burak Gülboy, Mutlak Savaş: Birinci Dünya Savaşı'nın Kökenleri Üzerine Clausewitzyen Bir Çözümleme

Kıvılcım ROMYA BİLGİN*

* Dr., Türk Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığı

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Mutlak Savaş: Birinci Dünya Savaşı'nın Kökenleri Üzerine Clausewitzyen Bir Çözümleme

Burak GÜLBOY

İstanbul, Röle Akademik Yayıncılığı, 2013, 163 sayfa.

Kıvılcım ROMYA BİLGİN

Dr., Türk Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığı, Ankara.

E-posta: kivilcimromya@gmail.com

Bugüne kadar üzerine pek çok çalışma yapılan, ancak gerçek anlamda henüz anlaşılmaya çalışılan Clausewitz'in savaş çalışmalarındaki yeri yadsınamayacak boyuttadır. Öyle ki Clausewitz'in 19'uncu yüzyılda kaleme aldığı Savaş Üzerine (*On War*) adlı çalışması, o günlerden bugüne savaş çalışmalarında yürütülen tartışmaların odağında yer almış ve savaş olgusunun anlaşılmasına yönelik çabalara önemli katkı sağlamıştır. Clausewitz'in savaş çalışmaları bakımından taşıdığı bu önemi rağmen, Türkçe literatürde onu anlamaya yönelik çabaların yetersiz olduğu gözlemlenmektedir.

Burak Gülboy'un "Mutlak Savaş: Birinci Dünya Savaşı'nın Kökenleri Üzerine Clausewitzyen Bir Çözümleme" başlıklı kitabı Clausewitz'e ve onun savaş kuramına ilişkin Türkçe literatürdeki az sayıdaki çalışmadan biri olması nedeniyle hemen dikkat çekmektedir. Birinci Dünya Savaşı'nın 100'üncü yıl dönümünde yayımlanan kitabın, ayrıca 20'nci yüzyılın ilk büyük şiddetli savaşını farklı bir perspektif ile ele aldığı da görülmektedir. Avrupa tarihi ve Birinci Dünya Savaşı'na ilişkin çalışmaları ile bilinen Burak Gülboy, Clausewitz'in hakkı tam olarak verilmemiş savaş kuramını, savaş tarihinin en önemli savaşlarından biri olan Birinci Dünya Savaşı ile bir araya getirme cesaretini göstermektedir. Yazar çabasında bugüne kadar Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasında Clausewitz'in görüşlerinin önemli rolü olduğu iddiasında bulunan John Keegan veya David Stevenson gibi yazarlardan farklı bir yolda yürümektedir. Yazar, Keegan ve Stevenson'ın aksine, Birinci Dünya Savaşı'nın nedenlerini Clausewitz'den bağımsız bir şekilde ele alarak Birinci Dünya Savaşı'nı Clausewitz'in kuramının önemli bir bileşeni olan mutlak savaş kavramı üzerinden okumaktadır. Bu çerçevede kitap, konusunun yanı sıra ileri sürdüğü argümanları ve yöntemi ile de kapsamlı bir incelemeyi hak etmektedir.

Yazarın çalışmasının içeriğini "Kendinden önceki dönemdeki savaş olgusunun içeriğini değiştiren Birinci Dünya Savaşı, Clausewitz'in savaş olgusunu teorize ederken kullanmış olduğu 'mutlak savaş' distopyası çerçevesinde değerlendirilebilir mi?" sorusuna cevap arayışı olarak belirtmektedir. Bahsi geçen soruya cevap arayışı içerisindeki çalışma, giriş hariç iki ana bölümden oluşacak şekilde kurgulanmış ve her bölümde sorulan bazı temel sorulara verilen cevaplarla ilerlenmiştir. Giriş bölümünde Clausewitz'in mutlak savaş konusundaki görüşleri üzerinde durulmuştur. Clausewitz, *Savaş Üzerine* adlı çalışmasında, mutlak savaş kavramını pek çok defa

kullanmasına rağmen kavrama ilişkin net bir tanım ortaya koymamıştır. Buna karşın kitabın giriş bölümünde, Clausewitz'in *Savaş Üzerine*'nin tamamında mutlak savaş ve gerçek savaş arasındaki farklılaştırması yazar tarafından sade bir şekilde ortaya konulmaktadır. Dahası yazar, gerçek savaş ile mutlak savaş arasındaki farklılaştırmayı siyaset ve şiddet kavramları üzerinden ve Clausewitz'in savaş kuramını anlamlandırırken ortaya koyduğu çerçeveye sadık kalarak yapmaktadır. Dolayısıyla siyasetin bir amaç olduğu gerçek savaşın aksine, şiddetin bir amaç olduğu mutlak savaş arasındaki güçlü düşünsel kurgu giriş bölümünde kendini göstermektedir. Clausewitz'in savaş kuramına ilişkin derinlikli bir ön çalışma gerektiren zorlu sürecin, net bir şekilde ortaya konulması kitabın kuramsal alt yapısının sağlamlığına işaret etmektedir.

Yazar, Giriş bölümünde, Clausewitz'in mutlak savaş üzerine görüşlerini ele alırken mutlak savaşın, daha önce yaşanan gelişmelerin etkisinden bağımsız, izole edilmiş ve aniden başlamış olma durumuna vurgu yapmakta ve kitabın hemen başında Birinci Dünya Savaşı ile mutlak savaş arasındaki ilişkiyi kurgulamaktadır. Söz konusu kurgu, birinci ve ikinci bölümlerde Birinci Dünya Savaşının nedenleri üzerine mikro ve makro düzeyde yapılan sorgulamanın temelini de oluşturmaktadır. Burada dikkat çeken yazarın, mutlak savaşı "distopya" olarak tanımlamasıdır. Clausewitz tarafından mutlak savaşı anlatırken kullanılmayan distopya kavramı; mutlak savaş kavramına Clausewitz'in verdiği anlam ve Clausewitz'in mutlak savaş düşüncesinin de tıpkı Kant'ın "Ebedi Barış" fikri gibi bir soyutlama olduğu değerlendirildiğinde, yerindedir. Bununla birlikte mutlak savaş, Kant'ın "Ebedi Barış" fikrinin tersine, sınır tanımayan bir şiddet içermesi nedeniyle ancak distopya şeklinde tanımlanabilecek niteliktedir.

Yazar birinci bölümde, muhtemelen Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından önce yaşanan gelişmelerin savaşın başlamasına ne şekilde etki ettiğini sorgulayabilmek amacıyla, Birinci Dünya Savaşı öncesi Avrupa'sını "Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Büyük Güç Statüsünün Kaybı Sorunsalı" başlığı altında ele almaktadır. Yazar bu bölümde, Birinci Dünya Savaşı öncesi Avrupa'sına ilişkin genel bir çerçeve çizmek yerine, Birinci Dünya Savaşı'nın kökenleri arasında yer verilen, İngiltere ile Almanya arasındaki deniz silahlanma yarışının, Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına olan etkilerini güç kuramları çerçevesinde ele almaktadır. Bu yaklaşım ilk bakışta, Birinci Dünya Savaşı'nın nedenlerine ilişkin olarak sergilenen kapsamlı yaklaşımlar karşısında dar çerçeveli bir yaklaşım olarak görülmekle birlikte, bu bölümde devletlerin birbirilerine karşı olan algılarının devletleri iş birliğine eğilimli durumdan, çatışmaya doğru eğilimli bir duruma nasıl dönüştürdüğü üzerine mikro bir sorgulamanın yapılmasını sağlamaktadır. Yazar bu sorgulamayı yaparken, 19'uncu yüzyıla hâkim olan "Büyük Güç" anlayışı üzerinden İngiltere'nin statüsünü ve Almanya'nın donanma inşasının İngiltere'nin tehdit algısı üzerindeki etkilerini de göz önüne almaktadır. Ayrıca güç kuramları, "Büyük güç statüsünün ne ifade ettiği? Büyük güç olmak için hangi özelliklere sahip olunması gerektiği? Bu statünün ne şekilde tanındığı?" sorularından yola çıkılarak dönemin koşulları çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu kapsamda, bir yandan İngiltere'nin büyük güç statüsünü ele alan ve sorgulayan yazar, öte yandan Almanya'nın büyük güç olabilmek ve büyük güç olarak tanınabilmek için attığı stratejik adımları da ortaya koymaktadır. İngiltere ve Almanya'nın büyük güç olarak kendi konumlarını belirlerken birbirlerinin adımlarından ne şekilde etkilendiklerini ve bunun Avrupa'daki güç dengeleri üzerine olan etkilerini de dikkate alan yazar, Birinci Dünya Savaşı öncesinde Avrupa'da oluşan güç dengesini ittifaklar ve tehdit algıları üzerinden okumaktadır.

Birinci bölümde yapılan sorgulama neticesinde yazarın ortaya koyduğu en önemli sonuç, İngiltere ve Almanya'nın Avrupa'da 17'nci yüzyıldan sonra gelişen ortak çıkar mantığından, özellikle de 1880 sonrasında ortaya çıkan büyük güç tanımı ile ortaya çıkan rekabetin geliştirdiği davranış biçimleri

neticesinde uzaklaştığıdır. Bu durum neticesinde Birinci Dünya Savaşı öncesinde bir sorun çözme aracı olarak diplomasi ile savaşın değişen ilişkine vurgu yapılmaktadır. Bu vurgu yazarın birinci bölüm ile ikinci bölüm arasında bağlantı kurmasını sağlamaktadır.

İkinci bölümü “Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Bir Sorun Çözme Aracı Olarak Savaşın İçerik Değiştirmesi Sorunsalı” başlığı altında kurgulayan yazar, bu bölümde giriş bölümünde ele aldığı mutlak savaş kavramı ile birinci bölümde öne çıkan Avrupa’daki büyük güç statüsünün kaybı sorunsalı üzerine yapılan tartışmaları bir araya getirmektedir. Bu bölümde, öncelikle Avrupa siyasi sisteminin yapısına ilişkin bir analiz yapana yazar, Avrupa siyasi sistemindeki değişimi 17’inci yüzyıldan itibaren ele alarak okura genel bir resim çizmede yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte İngiltere ve Almanya’nın Avrupa güç dengesi içerisindeki konumlarını doğru algılamak ve sorunları çözmek konusunda zamanla geliştirdiklerine inanılan ön yargılara da odaklanılmaktadır.

Bu bölümde, Avrupalı güçlerin vizyonlarında, özellikle 1905 sonrasında yaşanan daralma neticesinde Avrupa siyasi sisteminde diplomasi yerine savaşın öncelikli bir çözüm yolu olarak kullanılmasına ve Birinci Dünya Savaşı’nın mutlak savaş örneği olarak ele alınmasına neden olacak olan alt yapının nasıl oluştuğuna ilişkin analiz ortaya konulmaktadır. Bu bölümde, ayrıca, savaş olgusuna ilişkin önemli analizler de yapılmaktadır. Savaşın içerik değiştirmesi sorunsalı ele alınırken savaş olgusu ile savaşıma biçimi arasındaki farkın yanı sıra savaşın niteliği ve karakteri arasındaki fark da dikkate alınmıştır. Savaş çalışmalarında aralarındaki farkların henüz tam olarak oturmadığı bu kavramlar arasındaki farkların yazar tarafından dikkate alınması ve bu kapsamda Birinci Dünya Savaşı öncesi Avrupa’da savaş olgusuna yönelik bir analiz yapılması son derece kıymetlidir.

Yazar, tezini ikinci bölümle birlikte netleştirmektedir: Birinci Dünya Savaşı, savaşan devletlerin belirsiz siyasi hedefler elde etmeye çalışmak yerine şiddeti amaç haline getirmeleri nedeniyle, siyasetin amaç olduğu gerçek savaş olmaktan çıkmış ve şiddetin amaç haline geldiği ve kendinden önceli gelişmelerden izole mutlak bir savaşa dönüşmüştür. Yazara göre Avrupalı güçler sorunların çözümünde 19’uncu yüzyılın sonuna kadar öncelikli olarak diplomasiyi kullanmışlar, Clausewitz’in ünlü ifadesiyle savaşı “siyasetin başka araçlarla” devamı şeklinde kabul etmişlerdi. Bu noktada meselenin anlaşılmasında yazarın “Birinci Dünya Savaşı, savaşan devletler için başka araçlarla diplomasi devami anlamını mı taşımıştır; yoksa Birinci Dünya Savaşı, diplomasi ve askeri araçların düşmanı yok etme üzerine kurulduğu bir şiddet eylemi basitliğine mi dönüşmüştür?” (s.8) şeklindeki sorusu hayati bir önem kazanmaktadır. Neticede yazarın Avrupa’nın değişen siyasi sistemi, sanayileşme, gelişen askeri teknolojiler, askeri ve sivil karar alıcılar arasındaki otorite paylaşımı, önleyici savaş konsepti ve yeni güvenlik tanımı çerçevesinde yaptığı analizde Avrupa’nın savaşa bakışı değişmiş ve savaş bir araç olmaktan çıkarak bir amaç haline gelmiştir. Savaşın bir amaç haline gelmesine ilişkin yapılan bu vurgu, Birinci Dünya Savaşı’nın neden gerçek değil mutlak savaş şeklinde tanımlanması gerektiği yönündeki sorunun da cevabı olmaktadır.

Bu noktada ifade edilmesi gereken husus, çalışmanın Birinci Dünya Savaşı’na giden süreci anlatmaktan ziyade, Birinci Dünya Savaşı’nın nedenlerinin anlaşılması üzerine farklı bir yaklaşım üretme kaygısı içerisinde olduğudur. Çalışmanın bir tarih anlatımı olmadığı, tarihsel olguların sorgulanmasının çalışmanın içeriğini oluşturduğu konusu yazar tarafından da vurgulanmaktadır (s.2). Ayrıca yazar, kitabı, savaş çalışmalarında farklı yönleriyle ele alınan Clausewitz’i, Birinci Dünya Savaşı’nın nedenleri üzerine bir sorgulama ile bir araya getirerek yeni sorgulamalara temel olması ve yeni üretim süreçleri için bir başlangıç noktası olması niyetiyle yazmıştır (s.2). Kitapta ortaya konulan tezlerin, yazarın bu amacına hizmet edebilecek kadar kapsamlı olduğu görülmektedir.

Clausewitz'e, Birinci Dünya Savaşı'na ve savaş olgusuna ilişkin tartışmalara ilişkin okuyucuya geniş bir bakış açısı sağlayan kitabın temel başarısı da tam olarak bu noktada ortaya çıkmaktadır. Kitap bu üç zor başlığı bir bütün halinde ve analitik bir bakış açısı ile okuyucuya sunabilmektedir. Bilhassa Clausewitz'in savaş kuramının klasik yapısalcı bir okumanın dışına çıkılarak ele alınmış olması çalışmanın savaşı anlamada sağladığı analitik çerçeve ile örtüşmektedir. Kitap sahip olduğu bu farklı yaklaşımı ile savaş çalışmalarında değerli bir kaynak olma niteliğine sahiptir. Bu niteliği ile sadece Türkçe literatür açısından değil, dünya literatürü açısından da ender rastlanacak çalışmalar arasında yer almayı hak etmektedir.